

Менеджмент

УДК 65.012.12 332:504

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17159577>

**Стратегічне управління економіко-екологічною безпекою як фактор
конкурентоспроможності підприємства**

Гудзь Юрій Федорович

доктор економічних наук, професор

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-9122-4648>

Шостаковська Антоніна Віталіївна

доктор економічних наук, професор

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8948-5777>

Котвицька Наталія Миколаївна

доктор економічних наук, доцент

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

Майстренко Юлія Володимирівна

кандидат економічних наук,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1291-016X>

Козинець Анатолій Олександрович

доктор філософії за спеціальністю менеджмент

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-3926-4981>

Прийнято: 08.09.2025 | Опубліковано: 19.09.2025

Анотація: *Мета.* Дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства та визначенні її впливу на формування конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання. Основною метою є розробка концептуального підходу до інтеграції екологічних та економічних аспектів безпеки у систему стратегічного управління підприємством. *Методи.* Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів наукового дослідження: системний підхід для розгляду економіко-екологічної безпеки як цілісної системи взаємопов'язаних елементів; структурно-функціональний аналіз для дослідження механізмів формування конкурентоспроможності через призму екологічної безпеки; порівняльний аналіз для оцінки різних підходів до управління економіко-екологічною безпекою; методи узагальнення та синтезу для формування теоретичних висновків та практичних рекомендацій. *Результати.* Визначено сутність та структурні компоненти економіко-екологічної безпеки підприємства як інтегрованої системи захисту економічних інтересів та екологічної стабільності. Обґрунтовано взаємозв'язок між рівнем економіко-екологічної безпеки та конкурентоспроможністю підприємства. Розроблено концептуальну модель стратегічного управління економіко-екологічною безпекою, яка включає систему індикаторів оцінки, механізми управління ризиками та інструменти підвищення конкурентоспроможності. Встановлено, що стратегічне управління економіко-екологічною безпекою сприяє формуванню сталих конкурентних переваг через оптимізацію ресурсокористування, зниження екологічних ризиків та покращення репутації підприємства. *Висновки.* Дослідження підтверджує гіпотезу про те, що стратегічне управління економіко-екологічною безпекою є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі. Впровадження системи управління економіко-екологічною

безпекою дозволяє підприємствам не лише мінімізувати ризики, але й створювати нові можливості для розвитку за рахунок інноваційних екологічних технологій та відповідального ведення бізнесу.

Ключові слова: *економіко-екологічна безпека, стратегічне управління, конкурентоспроможність підприємства, сталий розвиток, екологічні ризики, зелені технології.*

**Strategic management of economic–environmental security in the context
of enterprise competitiveness**

Hudz Yuri

Dr. of Economic Sc., Professor

Private Higher Educational Establishment «European University»

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-9122-4648>

Shostakovska Antonina

Dr. of Economic Sc., Professor

Private Higher Educational Establishment «European University»

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8948-5777>

Nataliia Kotvytska

Dr. of Economic Sc., Associate Professor

Private Higher Educational Establishment «European University»

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

Maistrenko Yuliia

PhD in Economic Sc.

Private Higher Educational Establishment «European University»

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1291-016X>

Anatolii Kozynets

PhD in Management

Private Higher Educational Establishment «European University»

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-3926-4981>

Abstract: Purpose. The study aims to substantiate the theoretical and methodological foundations of strategic management of enterprise economic and environmental security and to determine its impact on the formation of competitive advantages under modern economic conditions. The primary objective is to develop a conceptual approach to integrating environmental and economic security aspects into the enterprise's strategic management system. **Methods.** To achieve the research objective, a set of scientific methods was applied: a systems approach to consider economic and environmental security as an integral system of interrelated elements; structural-functional analysis to explore the mechanisms of competitiveness formation through the lens of environmental security; comparative analysis to assess different approaches to managing economic and environmental security; generalization and synthesis methods to derive theoretical conclusions and practical recommendations. **Results.** The essence and structural components of enterprise economic and environmental security are defined as an integrated system for protecting economic interests and ensuring ecological stability. The relationship between the level of economic and environmental security and enterprise competitiveness is substantiated. A conceptual model of strategic management of economic and environmental security is developed, which includes a system of evaluation indicators, risk management mechanisms, and tools for enhancing competitiveness. It is established that strategic management of economic and environmental security fosters sustainable competitive advantages through resource optimization, reduction of environmental risks, and improvement of corporate reputation. **Conclusions.** The study confirms the hypothesis that strategic management of economic and environmental security is a crucial factor in enhancing enterprise competitiveness in the long term. The implementation of an

economic and environmental security management system enables enterprises not only to minimize risks but also to create new opportunities for development through innovative green technologies and responsible business practices.

Keywords: *economic and environmental security, strategic management, enterprise competitiveness, sustainable development, environmental risks, green technologies.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та загострення екологічних проблем підприємства стикаються з необхідністю переосмислення традиційних підходів до управління. Концепція сталого розвитку, яка набула широкого визнання на міжнародному рівні, вимагає від бізнес-структур гармонійного поєднання економічної ефективності та екологічної відповідальності.

Проблема забезпечення економіко-екологічної безпеки підприємств набуває особливої актуальності в контексті посилення екологічного законодавства, зростання екологічної свідомості споживачів та інвесторів, а також загострення конкурентної боротьби на глобальних ринках. Підприємства, які ігнорують екологічні аспекти своєї діяльності, стикаються з підвищеними ризиками, включаючи фінансові санкції, погіршення репутації та втрату ринкових позицій. Стратегічне управління економіко-екологічною безпекою стає критично важливим фактором формування конкурентоспроможності підприємства. Це зумовлено тим, що екологічно відповідальні підприємства отримують доступ до нових ринків збуту, залучають екологічно свідомих споживачів, знижують операційні витрати за рахунок ефективного використання ресурсів та формують позитивний імідж у суспільстві.

Зв'язок з важливими науковими завданнями полягає у необхідності розробки комплексного підходу до інтеграції екологічних та економічних аспектів у систему стратегічного управління підприємством. Це сприятиме

формуванню теоретичного базису для подальших досліджень у сфері корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку бізнесу.

Практичне значення дослідження визначається потребою підприємств у розробці ефективних механізмів управління економіко-екологічною безпекою, які дозволили б не лише мінімізувати негативні впливи на довкілля, але й створити додаткові конкурентні переваги через впровадження інноваційних екологічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика взаємозв'язку між екологічною безпекою та конкурентоспроможністю підприємств знаходиться у фокусі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Фундаментальні основи теорії сталого розвитку та екологічного менеджменту закладені у працях Г. Буканова [1], О. Бабчинської [2], К. Ніколаєва [3].

Вчені також активно досліджують питання економіко-екологічної безпеки підприємств. Зокрема, В. Гарькава, А. Кліщевська [4] розглядають економіко-екологічну безпеку як складну систему взаємодії економічних та екологічних факторів, що впливають на ефективність функціонування підприємства. В.В. Білик [10] акцентує увагу на необхідності формування інтегрованого підходу до управління екологічними ризиками як основи забезпечення конкурентоспроможності.

В.Л. Маркіна [9] досліджує вплив екологічних інновацій на формування конкурентних переваг підприємств, підкреслюючи важливість впровадження зелених технологій для підвищення ефективності виробництва. М.І. Хилько [12] розглядає стратегічні аспекти управління екологічною безпекою як складову загальної системи управління підприємством.

Значний внесок у розвиток теоретичних основ економіко-екологічної безпеки зробили Л. Черняк [14], яка досліджує механізми формування екологічно орієнтованої стратегії підприємства та Л. Ліпич, Н. Ковальчук [13], що розробляють концептуальні засади економіки сталого розвитку.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність впровадження систем екологічного менеджменту як інструменту підвищення конкурентоспроможності. Дослідження Бен Амара, Г. Чен [15] та Е. Барбієр [16] демонструють позитивний кореляційний зв'язок між рівнем екологічної відповідальності підприємств та їх фінансовими результатами.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються недостатньо розробленими питання формування комплексного підходу до стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства. Потребують подальшого дослідження механізми інтеграції екологічних та економічних аспектів у систему стратегічного планування, а також інструменти оцінки ефективності управління економіко-екологічною безпекою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми: відсутність єдиного методологічного підходу до визначення сутності та структури економіко-екологічної безпеки підприємства; недостатньо обґрунтовані механізми взаємозв'язку між рівнем економіко-екологічної безпеки та показниками конкурентоспроможності; брак комплексних моделей стратегічного управління економіко-екологічною безпекою, адаптованих до специфіки різних галузей економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства та розробка концептуального підходу до її використання як фактора підвищення конкурентоспроможності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Дослідити сутність та структурні компоненти економіко-екологічної безпеки підприємства як об'єкта стратегічного управління.
2. Проаналізувати взаємозв'язок між економіко-екологічною безпекою та конкурентоспроможністю підприємства в умовах сучасної економіки.
3. Розробити концептуальну модель стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства.

4. Обґрунтувати систему індикаторів оцінки рівня економіко-екологічної безпеки та її впливу на конкурентоспроможність.

5. Визначити напрями практичного впровадження системи стратегічного управління економіко-екологічною безпекою у діяльність підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіко-екологічна безпека підприємства являє собою комплексну характеристику стану підприємства, що відображає його здатність забезпечувати стабільне економічне функціонування при одночасному дотриманні екологічних норм та вимог сталого розвитку [8; 18]. Це інтегрований показник, який поєднує традиційні економічні критерії ефективності з показниками екологічної відповідальності та соціальної значущості діяльності підприємства.

Структурно економіко-екологічна безпека підприємства включає наступні ключові компоненти (табл. 1).

Таблиця 1

Структурні компоненти економіко-екологічної безпеки підприємства

Складова	Зміст та характеристики	Основні показники
Економічна	Фінансова стійкість, ринкові позиції, інноваційний потенціал, ефективність використання ресурсів	Рентабельність, ліквідність, оборотність активів, частка ринку
Екологічна	Вплив діяльності на довкілля, дотримання екологічних норм, ефективність використання природних ресурсів, обсяги викидів	Рівень дотримання стандартів, обсяги забруднюючих викидів, показники впровадження «зелених» технологій
Соціальна	Вплив на суспільство: безпека робочих місць, соціальна відповідальність, участь у програмах сталого розвитку	Соціальні ініціативи, умови праці, рівень корпоративної соціальної відповідальності (CSR)
Інноваційна	Розробка та впровадження екологічних інновацій, використання сучасних технологій для підвищення ресурсоефективності	Кількість впроваджених інновацій, рівень екологізації виробництва, індекс ресурсоефективності

Джерело: власна розробка авторів на основі [11]

Інтеграція цих компонентів створює синергетичний ефект, що дозволяє підприємству досягати сталих конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. При цьому важливо забезпечити збалансованість між економічними цілями та екологічними обмеженнями, що вимагає відповідного стратегічного підходу до управління.

Сучасні дослідження демонструють наявність складного багатоаспектного зв'язку між рівнем економіко-екологічної безпеки підприємства та його конкурентоспроможністю. Цей взаємозв'язок проявляється через декілька ключових механізмів (табл. 2).

Таблиця 2

Механізми підвищення ресурсоефективності та
конкурентних переваг підприємства

Механізм	Суть та характеристики	Результати
Ресурсна ефективність	Впровадження екологічних технологій та практик зменшує споживання сировини, енергії та води, знижуючи операційні витрати	Системи замкнутого водообігу — економія води 30–50%; енергоефективні технології — зниження енергоспоживання 15–25%
Диференціація продукції	Позиціонування товарів і послуг як екологічно чистих створює додаткову цінність для споживачів і дозволяє встановлювати преміальні ціни	Споживачі готові доплачувати 10–15% за «зелені» товари
Управління ризиками	Мінімізація фінансових втрат від екологічних порушень, штрафів, компенсацій та витрат на ліквідацію наслідків забруднення	Зниження екологічних ризиків на 40–60% через ефективну систему екологічного менеджменту
Репутаційні переваги	Позитивне сприйняття підприємства стейкхолдерами — споживачами, інвесторами, регуляторами та громадськістю	Підприємства з високою екологічною відповідальністю мають кращу довіру, підтримку та ринкові позиції
Доступ до ринків та інвестицій	Можливість працювати на міжнародних ринках із жорсткими екологічними стандартами та залучати інвестиції від ESG-фондів	Відкриття нових ринків та фінансування за принципами ESG

Джерело: власна розробка авторів на основі [17]

На основі проведеного аналізу розроблено концептуальну модель стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства, яка включає п'ять взаємопов'язаних етапів (рис.1).

На першому етапі проводиться аналіз внутрішнього середовища (ресурсний потенціал, організаційна структура, корпоративна культура) та зовнішнього середовища (ринкові умови, регулятивні вимоги, очікування стейкхолдерів), на другому - визначаються пріоритетні напрями розвитку, розробляються сценарії досягнення поставлених цілей та формується система ключових показників ефективності, третьому - особлива увага приділяється формуванню організаційної структури, розподілу ресурсів та координації

діяльності різних підрозділів, четвертий етап - система моніторингу включає як внутрішні механізми контролю, так і зовнішній аудит, п'ятий етап забезпечує гнучкість та адаптивність системи управління до нових викликів та можливостей.

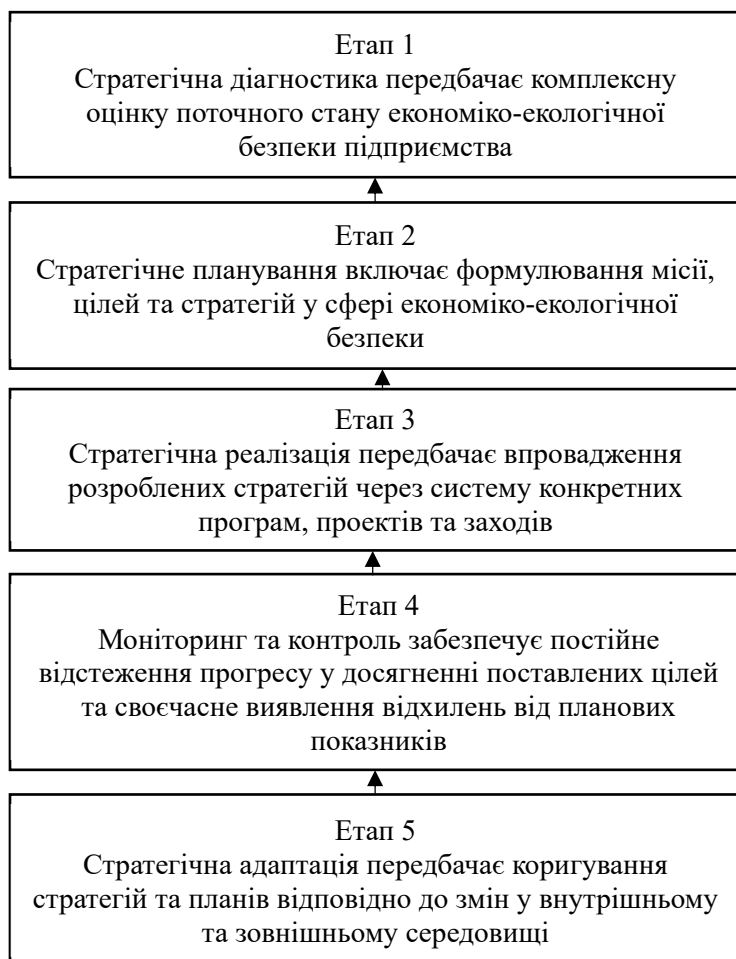

Рис. 1. Концептуальна модель стратегічного управління економіко-екологічною безпекою підприємства

Джерело: власна розробка авторів на основі [5]

Для ефективного управління економіко-екологічною безпекою необхідна розробка комплексної системи індикаторів, що дозволяє кількісно оцінити рівень безпеки та її вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Економічні індикатори:

- рентабельність екологічних інвестицій (ROI екологічних проектів);

- частка витрат на природоохоронні заходи у загальних витратах підприємства;

- економічний ефект від впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- показники енерго- та матеріалоємності продукції.

Екологічні індикатори:

- питомі викиди забруднюючих речовин на одиницю продукції;
- коефіцієнт утилізації відходів виробництва;
- рівень дотримання екологічних нормативів;
- індекс екологічної ефективності виробництва.

Соціальні індикатори:

- рівень задоволеності працівників екологічною політикою підприємства;
- кількість екологічних ініціатив та програм;
- індекс соціальної відповідальності підприємства;
- рівень довіри громадськості до екологічної діяльності підприємства.

Інноваційні індикатори:

- частка екологічних інновацій у загальному обсязі НДДКР;
- кількість впроваджених екологічних технологій;
- рівень патентної активності у сфері екологічних рішень;
- коефіцієнт оновлення екологічного обладнання.

Інтегральні показники конкурентоспроможності:

- ринкова частка підприємства у сегменті екологічно чистої продукції;
- рівень лояльності споживачів до екологічно відповідальних брендів;
- доступ до міжнародних ринків та сертифікацій;
- рейтинг підприємства за критеріями сталого розвитку [6].

Успішне впровадження системи стратегічного управління економіко-екологічною безпекою вимагає врахування специфічних організаційних та методичних аспектів. Зокрема, організаційні аспекти включають створення спеціалізованих підрозділів або призначення відповідальних осіб за управління економіко-екологічною безпекою. Необхідним є також формування системи

мотивації персоналу, яка стимулювала б дотримання екологічних стандартів та пошук інноваційних рішень; методичні аспекти передбачають розробку внутрішніх стандартів та процедур, що регламентують процеси управління економіко-екологічною безпекою. Важливим є впровадження систем екологічного менеджменту відповідно до міжнародних стандартів ISO 14001 [7]; технологічні аспекти включають впровадження сучасних інформаційних систем для моніторингу екологічних показників, автоматизацію процесів збору та аналізу даних, використання цифрових технологій для оптимізації ресурсокористування; фінансові аспекти передбачають формування спеціальних бюджетів для екологічних проектів, використання механізмів зеленого фінансування, розробку системи економічного стимулювання екологічних ініціатив.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки: економіко-екологічна безпека підприємства є комплексною характеристикою, що інтегрує економічні, екологічні, соціальні та інноваційні аспекти діяльності підприємства. Ефективне управління цією безпекою створює передумови для формування сталих конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Взаємозв'язок між економіко-екологічною безпекою та конкурентоспроможністю проявляється через механізми ресурсної ефективності, диференціації продукції, управління ризиками, формування репутаційних переваг та забезпечення доступу до ринків і інвестицій. Цей зв'язок має синергетичний характер, оскільки підвищення рівня екологічної відповідальності сприяє покращенню економічних показників діяльності. Концептуальна модель стратегічного управління економіко-екологічною безпекою включає п'ять взаємопов'язаних етапів: стратегічну діагностику, планування, реалізацію, моніторинг і контроль, стратегічну адаптацію. Така модель забезпечує системний підхід до управління та адаптивність до змін зовнішнього середовища. Система індикаторів оцінки повинна включати економічні, екологічні, соціальні та інноваційні показники, а також інтегральні

індикатори конкурентоспроможності. Це дозволяє здійснювати комплексний моніторинг та оцінку ефективності управління економіко-екологічною безпекою.

Подальші перспективи досліджень у цьому напрямку включають розробку галузево-специфічних моделей управління економіко-екологічною безпекою, що враховують особливості різних сфер економічної діяльності, дослідження впливу цифровізації на процеси управління економіко-екологічною безпекою та розробку відповідних цифрових інструментів, вивчення міжнародного досвіду впровадження систем екологічного менеджменту та адаптації кращих практик до умов вітчизняної економіки; розробку методів оцінки соціально-економічного ефекту від впровадження систем управління економіко-екологічною безпекою на рівні національної економіки; дослідження ролі державного регулювання у формуванні стимулів для підприємств щодо підвищення рівня економіко-екологічної безпеки.

Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку науки про управління підприємствами в умовах переходу до сталої економіки. Вони можуть бути використані підприємствами для розробки власних стратегій управління економіко-екологічною безпекою, а також органами державної влади для формування відповідної регулятивної політики.

Список використаних джерел

1. Буканов, Г. М. Формування та реалізація державної екологічної політики на регіональному рівні : дис. ...д-ра наук з держ. управл. Дніпропетр. регіон. ін-т держ. управл. Запоріжжя. 2021. 569 с.
2. Бабчинська, О. І. Інструменти формування механізму екологічного менеджменту в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.52>
3. Ніколаєв, К. Д. Теоретико-методологічні засади державної політики у сфері екологічної безпеки у вимірі забезпечення національної безпеки в сучасній

Україні : дис. ...д-ра наук з держ. управл. Міжрег. акад. управл. перс. Київ. 2024. 447 с.

4. Гарькава, В. Ф., Кліщевська, А. Ю. Моделювання економічної безпеки регіону у контексті управління його ресурсним забезпеченням. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9072>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.7.87>.

5. Хахалєв, Д. О. Моделі стратегічного управління сталим розвитком підприємства в умовах турбулентного середовища. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3 (50). С. 432-437. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-65>

6. Voinea, C., Hoogenberg, B., Fratostiteanu, C. and Hashmi, H. The Relation between Environmental Management Systems and Environmental and Financial Performance in Emerging Economies. *Sustainability*. 2020. Vol.12(13): 5309. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12135309>

7. Will, M., Brauweiler, J., Zenker-Hoffmann, A. Environmental management system according to ISO 14001. *Industry, Innovation and Infrastructure*. 2021. pp. 1-19. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-71059-4_132-1

8. Білецька, І. М. Економічний механізм екологічного регулювання, як передумова стійкого розвитку. *Ефективна економіка*. 2014. №6. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3118>

9. Маркіна, В. Л. Вороніна, Д. Р. Управління інноваційним потенціалом як фактор стратегічного розвитку та конкурентних переваг підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 3. С. 76-81. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.26-12>

10. Білик, В. В. Сучасні стратегічні пріоритети управління еколого-економічною безпекою. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Економіка і управління*, 2020. 31(4), С. 79-82. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-14>

11. Белобородова, М. Управління екологічними ризиками в стратегії розвитку промислових підприємств. *Економіка і організація управління*. 2020. 1(37) С. 39-48. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.1.4>
12. Хилько, М.І. Екологічна безпека як фундаментальна складова національної безпеки. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2021. С. 69-75. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2021.6.11>
13. Ліпич, Л. Г., Ковальчук, Н. В., Павшук, В. М. Інтеграція принципів еколого-економічної сталості у корпоративну культуру промислових підприємств. *Академічні візії*. 2023. № 24. URL: <https://academyvision.org/index.php/av/article/view/662>. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10043048>
14. Cherchyk, L. Environmental security in the system management of the enterprise. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 2019. Vol. 1 no. 17. pp. 55-61. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-01-55-61>
15. Ben Amara, D., Chen, H. Investigating the effect of multidimensional network capability and ecoinnovation orientation for sustainable performance. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 2020. Vol. 22. pp. 1297–1309. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10098-020-01871-6>. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10098-020-01871-6>
16. Barbier, E. B. Greening the post-pandemic recovery in the G20. *Environmental and Resource Economics*. 2020. Vol. 76(4). pp. 685-703. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-020-00437-w>
17. Котвицька, Н.М., Гривківська, О.В. Циркулярна економіка: можливості та перспективи сталого розвитку економіки України. *Економіка та управління*. №4. 2021. С. 86–98. DOI: <https://doi.org/10.36919/2312-7812.4.2021.38>
18. Амбер, А. Теоретико-дефінітивна експозиція категоріального апарату дослідження управління екологічною безпекою підприємства. *Економічний вісник університету*. 2023. (56), 77-95.